

УДК 94: 351 (47783/86) «18/19»

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК У СТРАТЕГІЇ МЕДІА (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ «НАРОД» (1890–1895 РР.))

О. Г. Макарчук

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Князя Романа, 3/108, Львів, 79000, Україна*

Висвітлено один із найважливіших напрямів роботи редакції — зворотний зв'язок періодичного видання з читачькою аудиторією. На основі аналізу медіаконтенту першого західноукраїнського партійного органу — журналу Русько-Української радикальної партії «Народ», зокрема рубрики видання «Переписка редакції», досліджено редакційну переписку як цінне джерело здобуття інформації та засіб розширення читачької аудиторії.

Ключові слова: *партійна преса Західної України в складі Австро-Угорщини, журнал Русько-української радикальної партії «Народ», робота з читачькою аудиторією.*

Постановка проблеми. Один із напрямів редакційної роботи друкованого органу — зміцнення зв'язків періодичного видання з читачькою аудиторією, без яких видання неминує опинитися в інформаційному вакуумі. Відомий англійський літературний критик Сірілл Вернон Коноллі свого часу визначив один із основних секретів журналістики: «писати так, як говорять люди. Не обов'язково те, що говорять, але нічого такого, чого б не говорили». Цим пояснюється надзвичайно важлива роль зворотної інформації, яка є посередником між інформатором і споживачем цієї інформації. Навіть більше, зазначимо, що кожне періодичне видання існує в системі відносин журналіст — аудиторія. Найважливішою часткою активу редакції є потенційні автори та дописувачі. До них завжди можуть звернутися працівники редакції з проханням написати повідомлення, відгук на виступ газети чи статтю на актуальну тему, взяти участь в обговоренні важливої проблеми. Водночас редакційна пошта є вагомим джерелом різноманітної інформації, яким успішно користуються творці популярного періодичного видання. Висловлені міркування, зрозуміло, стосуються і перших партійних видань, що виходили наприкінці XIX століття на території Західної України, зокрема, видання Русько-Української радикальної партії (РУРП) — журналу «Народ».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні склалася потужна школа вивчення історії української преси. Дослідження, які дають можливість скласти докладну медіамапу західноукраїнського інформаційного простору кінця XIX — поч. XX століття, опубліковані Науково-дослідним інститутом пресознавства [1]. Різноманітні аспекти історії партійної преси розглядав А. Животко [2] та авторський колектив підручника «Історія української дожовтневої преси» [3]. Однак

питання діяльності медіакомунікацій на рівні редакція–читачі наразі недостатньо висвітлено у вітчизняній науковій літературі, зокрема в його історичній ретроспективі.

Мета статті — на прикладі медіаконтенту журналу РУРП «Народ» дослідити та проаналізувати соціальну роль українськомовної преси в Західній Україні кінця XIX століття, вміння знаходити болючі точки суспільного життя на основі аналізу та безпосереднього використання зворотної інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікація як система відносин спрямована на встановлення взаємного порозуміння суб'єктів суспільного життя, тож має двосторонню природу. З однієї сторони, здійснюється прямий зв'язок — передавання інформації аудиторії, з іншої сторони, діє зворотний зв'язок — приймання інформації від аудиторії.

Постійна рубрика часопису «Народ» «Переписка редакції» давала змогу авторам журналу відчувати, чим «дихає» сьогодні його читач. У першому номері «Народу» редакція не лише виклала своє кредо (тут і далі дотримуємося орфографії джерела. — О. М.) — «Тільки правда, безсторонність для всіх людей, приятелів чи ворогів, та інтереси нашого робітничого люду будуть поводити нами: від нікого і від нічого ми зрештою не будемо залежні», але й виступила із закликом: «Хто рад тим богам служити, того просимо помагати нашому видавництву працею, передплатою й ширенем его» [4, с. 2]. Для потенційних авторів редакція друкує пам'ятку: «завважуємо всім нашим дописувателям, що писати треба саму правду, таку, котру би якби що до чого, могли присвідчити й свідки. Також завше треба підписатися в листі» [Там само].

Уже з першого номера читачі активно включилися у медіадіалог із виданням. Автори листів до «Народу» приховувалися за криптонімами (Д.Н.К., Д.Н.Е. або ж Д.А.З., де Д. вірогідно означає Добродій) або ж псевдонімами. Частина кореспондентів, які приховані під псевдонімами, для нашого сучасника відомі — це, зокрема, *Американський лемко* (він же — Федоровський Сімеон) [5, с. 55], *Священик* (Студинський Кирило) [5, с. 343], *Свій* (Левицький Євген) [5, с. 343] та ін.

Інші дописувачі так і залишаються анонімними, що, на нашу думку, свідчить про зацікавленість медіаконтентом «Народу» не лише професійних галицьких політиків та правознавців, але й звичайних селян, дрібних торговців, ремісників, робітників. Деякі з них писали до редакції вперше і востаннє у житті — настільки великою була жага поділитися своїми міркуваннями з соціально та національно близьким виданням. Відповідь дописувачам від імені редакції зазвичай готував М. Павлик.

Перші номери журналу викликали позитивну реакцію читачів — звичайних селян, ремісників, робітників, причому не лише змістом новоствореного видання, але й запропонованим читачеві діалогом. «Ваша газета нам ся уподобала через те, що (.) як то кажуть (.) нічо не завиває в папір, а правду просто в очи ріже, як панам, так і Йванам. Тому то ми до Вас і обернулися, і просимо се наше письмо пустити в світ, най нас і ворогів наших розсудить люде, і най скажуть, хто по правді йде», — писали наразі анонімні *Вовчковоцькі Читальники* після виходу першого

номера. Вони ж (він? — *О. М.*) продовжували: «У 2 і 3 ч. «Народа» натякнемо на те, що дописи з сіл — дуже важна річ для тих газет, що писані для простого народу. Станьте за нами, бо ми не маємо на те ні звідки помочі, бідуємо, як ті сироти без батька і без неньки, зносимо всякі переслідування (...)» [6, с. 50–51].

Автори часопису заохочують до співпраці потенційних авторів: «Д(обродію) *Андрійко в Ч.* Получили і напечатаємо у 7 н-рі. Пишіть більше» [7, с. 96]. «Опишіть точно стосунки ніжанського повіту, — звертається редакція «Народу» до *Д. (Добродія) Правдолюба*, — ми радо помістимо» [7, с. 88].

З перших номерів журналу редакція, відповідаючи на листи читачів, наполягає на визначеній чіткій позиції новоствореного видання. Випереджаючи запитання читацької аудиторії, у «Переписці редакції» автори партійного органу заявляли: «Ми рішуче стоїмо на тім, що не можна бути сотрудниками і «Народа» та «Хлібороба» і «Галичанина» та «Бесьди» Мончаловського (Органи русофільського спрямування — *О. М.*) — і поки ми будемо вести редакцію «Народа» і «Хлібороба», у нас такого не буде — навіть псевдонімно, бо мусить же бути якась моральність, коли не писательська, то по крайній мірі партійна. До чистої справи, — наполягає редакція, — треба чистих рук — і не тільки перед публікою, а й перед власною совістю» [8, с. 222]. І додаткове підтвердження у відповіді до автора під криптонімом *Д.А.З.*: «Запевняємо Вас, що тепер ні один сотрудник «Народа» не бере участі в «Галичанин» і «Бесьдь» і що й далі того не буде, бо як би хто з тих, що тепер пишуть до «Народа» став би писати в названих газетах, ми перестали би его праці містити в «Народі»(...)» [9, с. 270].

Важливим для редакції залишалося питання мови — у відповіді Товариству «Славія» у Празі, що звернулося з проханням надіслати «даремне» (тобто безоплатно. — *О. М.*) «Народ», автори звертають увагу на те, що «Народ» виходить у «малоруській», а не в російській мові, і тому на прохання, висловлене у «плохій» російській мові, «надали би перевагу чеській. Ми, звісно, знаємо і шануємо і російську мову та думаємо, що її треба вживати там, де «інакше не розуміють». Тимчасом у російському літературному світі се буває рідко. Так що ми наприклад любісінько пишемо в російські редакції по малоруські, і нас там розуміють. Не треба смішитися даремне» [8, с. 222].

Редакція часопису здавала собі звіт, що руська (українська. — *О. М.*) мова видання створює певні незручності для читачів. У «Переписці редакції» міститься рубрика «Як знають руске письмо на почтах Галицких». Зокрема, вказано, що: «Лист до редактора «Народа», даний у Львові 11/9 з виразною адресою: в Коломию, пішов собі до Зашкова (12/9), потім до Крехова (13/9), до Жовкви (13/9), потім ще раз до Крехова і до Жовкви (4/10) і нарешті в окт. прийшов благополучно до Коломиї. Значить вандрував собі майже місяць, і важна справа не була полагоджена. А ті Русини ще нарікають!» [10, с. 286]. Однак ці незручності жодним чином не впливають на національні почуття видавців часопису. Навпаки, це зайвий доказ на користь розпочатої видавничої кампанії.

Редакція «Народу» виступила організатором комунікативних відносин з читачами і в культурно-освітній галузі. Рубрика «Переписка редакції» вже у 2 і 3 номерах

за 1890 р. друкує повідомлення чисельних народних кореспондентів про відкриття і роботу сільських читалень у селах Іллінцях, Ганківцях, Задубрівцях (лист у редакцію Л.М. «Що дієся й говориться по наших читальнях (Допись з місця)». М. Ластівка дає знати про «Отворене читальні в Петрикові», а Б. Н. сповіщає «Дещо про буковинско-руську інтелігенцію», резюмуючи, що: «Ой час би вже залишити сварку та спільно взятися до праці над добром і просвітою народа» [11, с. 20–24].

Свій (Левицький Євген. — О.М.) пише про «Вечерок у снятинській читальні в пам'ять Володимира Барвінського». «Поміщаємо сю допись, — зазначає редакція, — на знак, як дивляться на руску історію наші письменніші люде на провінції (...) Вокальний вечерок в честь Вол. Барвінського, устроений «Рускою міщанскою читальнею» в Снятині 16 лютого 1890 (р.), відбувся добре» [12, с. 79].

У першому номері редакція звернулася до читачів часопису з проханням надсилати «галицько-руські простонародні пісні», позаяк автори журналу мають намір «уложити й видати збірник пісень (...) се залежати буде й від Вас, наші помагачі, а именно від того, коли Ви позбираєте й поприсилаєте нам усі простонародні пісні з усіх закутків Галичини. Просимо інші рускі газети повторити сю нашу відозву» [13, с. 16].

Відомий український педагог, перекладач, літературознавець Василь Щурат, який на сторінках «Народу» виступав під псевдонімом *Комонь*, охоче відгукнувся на цей заклик редакції і надіслав матеріал про народного поета з Наддніпрянщини Тимоша Наливайка. «Подаю читателям «Народа», — сповіщав автор листа, — дві співанки, зложені ще перед 1885 р. в однім українськім селі, що по лівім березі Дніпра, протів Канева. Записав я їх ще у червні 1885 р. від самого поета, що живе в тім селі. Зовеся він Тиміш Наливайко. На око єму було коло тридцять літ. Сліпий з роду, худошавий і малого росту (...) парубкує і милостині не просить (...) грає на скрипці в компанії з сільською музикою на весіллях і т. п.» [6, с. 42].

З того ж ряду — надіслані до редакції поезії народного поета Павла Думки, селянина з с. Купчинець [14, с. 99–101]. Народну співанку «Сирота», записану Олексою Войцехом у Стецеві в с. Снятинськім 1884 р., опубліковано у 3-му номері «Народу» [11, с. 55].

Отже, читачі мали змогу наочно переконатися, що побажання співпрацювати, висловлене редакцією, не було простим піар-ходом, а справді зв'язок з читачем становив неабияку цінність для видавців органу РУРП.

Рубрика «Переписка редакції» містила матеріали власних полемічних дискусій з редакціями тижневика «Буковина» і новоєрівської «Правди», апелюючи до читача: «Буковина» дорікає «Народу», що той «несправедливо судить про буковинсько-руські справи (...) Ми стараємося, — відповідає редакція, — щоб не було між русинами поділу на москальофілів та народовців, а всі стали народниками, т.є. безоглядними прихильниками народу, простих робітних людей, їх освіти і т. д.». «Ми бажали би, — продовжує часопис, — щоби справи черновецьких Русинів докладно описали в «Буковині».

Ніби не зрозумілою для редакції є і позиція «Буковини» щодо виходу в Чернівцях руської робітничої газети (вона нібито «не відповідає національному

настроєви не руских ремісників буковинських»). Поза сумнівом, така постановка питання мала на меті заохотити якнайширшу дискусію читацької аудиторії щодо політичної позиції українських засобів масової інформації.

«Переписка редакції» рекомендує візаві: «обминути той національний настрій і вжити рускої мови, яко зрозумілої для всіх буковинських людей, яко способу їх порозуміння в справах спільних усім робітним людям. ... господарських та просвітних» [14, с. 104]. Можна, звісно, трактувати цю пораду як дискусійну чи навіть провокативну, але, поза сумнівом, редакція «Народу» цим кроком (конфронтацією з формально «руським» виданням) намагалася розбудити активність своєї читацької аудиторії.

Дискусія з редакцією напівмарксистської «Правди», що видавалася у Львові, дає можливість зрозуміти громадянську позицію радикального часопису. «Правда» «величаєся, кажучи, що вона держить високо (?) наш (??) національний стяг». «Хто ж у нас в Галичині не держить національного стягу? — запитує редакція «Народу». — (...) Що ж Ви ясного виписали в справах політичних, соціальних, культурних на своїм стязі?». «Гріхом» вважають автори часопису: «бавитися такими словами, як «національний стяг», не пропонуючи конкретики щодо “відрубності русинів”» [15, с. 123–124].

Зрозуміло, що така постановка питання не могла не позначитися на читацькій аудиторії — адже друга половина XIX ст. в Європі та світі стала часом гострої конкуренції ідей соціалістичних, інтернаціональних, з одного боку, та національно-визвольних, з другого. По суті, розпочинаючи полеміку з «Правдою», редакція «Народу» апелює до широкої читацької аудиторії.

Відмінності позиції радикалів і соціалістів присвячена редакційна відповідь *Д.Н.К. у Б.* «Соціалісти, — наполягає редакція, — в незвичайних для людей случаях (...) нічого іншого не видумують ніж «складки суспільні» замість того, щоби організувати робітницькі змови (страйки. — *О. М.*). Вони (соціалісти. — *О. М.*), на відміну від радикалів, не розуміють, що «нужда (...) виходить тільки з несправедливого *суспільного* ладу (...) соціалісти не думають захищати «робітних людей від висших верств» [12, с. 70–71].

Попри дискусійність цієї заяви, не викликає сумніву намагання редакції «Народу» апелювати до читацької аудиторії як вищого судді.

У декількох номерах часопису редакція обговорювала питання про «питомців» духовної семінарії у Львові, до того ж постановка питання належала читачеві! Так, у 5-му номері за 1890 р. опублікований лист *Священника* як відгук на статтю у 2 і 3 ч. «Народу» «Як виховуються питомці духовної семінарії у Львові на проповідників народу». Кирило Студинський (а саме він приховується під цим псевдонімом) рекомендує заходи щодо поліпшення роботи духовного закладу: «1) ректорат повинен дозволяти питомцям на сходи науки; 2) постаратися о добірну бібліотеку, де містилися би крім книжок богословських, також діла зо всіх наук; 3) у семінаристів (...) пристрасть до карт (...) ему винен передовсім брак другої роботи, недостача книжок, заборона сноситись з академічними товариствами (...), замкнені також бібліотека університетська і Оссолінських (треба мати підпис одного з професорів університету)» [16, с. 70–71].

Не підлягає сумніву, що, публікуючи цього листа, «Народ» ризикував втратити частину підписантів, причому далеко не найбідніших. Але тему, запропоновану одним із кореспондентів, редакція вважала суспільно важливою, а тому вартою ризику.

У 7-му номері часопису рубрика «Переписка редакції» поміщає відгук *Виділового* (Іллі Лакусти) [5, с. 99] на лист «дописувателя» (Кирила Студинського. — *О. М.*): «Про давню читальню та бібліотеку львівських питомців). В цьому відгуку автор пояснює причини відсутності бібліотеки «питомців руских у Львові»: до 1882–83 років така бібліотека була і мала «много цінних творів та часописей». «Товариші сходились вечером до читальні і групувались біля газет, друзі забавлялись в шахи і т. д.». Коли розпочалася виборча кампанія до Галицького сейму (1883 р.), вихованці духовної семінарії почали роз'їжджатися по домівках, беручи із собою книжки з бібліотеки читальні. Ректор, намагаючись не допустити «спорів партійних», закрив читальню («загубив ключик, печатку і реверси (настільна гра для двох учасників (*О. М.*)). На закиди депутації від студентів, «що без книжок та читальні вкориниться лінивство та карти між питомцями», ректор семінарії отець Олександр Бачинський (батько Юліана Бачинського) відповів: «волю, щоб в карти грали, ніж мають читати». Через рік і ключик знайшовся, і печатка, і реверси «та не було що відчиняти, бо читальні навіть на папері не було» [14, с. 95–96].

Тож, як бачимо, медіадіалог відбувався не тільки по лінії «редакція – читач», але й «читач – редакція – читач».

Іноді суть редакційної «Переписки» залишається утаємниченою для решти читачів: «*Д.Н.С.* Посилки получили: перше взнали, другого ніяк не можемо добути» [17, с. 126]. Або ж: «*А.Г.* Ніяк не розберемо ні першого, ні другого, очевидно, незгідна основа» [17, с.130]. Деколи редакція у листуванні з дописувачем стає на бік автора — на шкоду штатному дописувачеві часопису: «*Д. Скеннік.* Вашу критику додатку до «Profession de foi молодих українців» здержуємо до того часу, поки сами автори не оголосять того додатку» [19, с. 97].

Бувало, редакції доводилося нагадувати читачам про несплату ними належних сум: «*Д. Деркач.* Просимо прислати гроші за товари, взяті в Гуцульській Спілці» [17, с. 126].

Загалом же рубрика «Переписка редакції» є живим каналом спілкування, відображає зацікавлення, уподобання і настрої читачів часопису.

Висновки. Успіх, зокрема й комерційна успішність, будь-якого ЗМІ залежить від обсягу його аудиторії, відданості читачів (глядачів, слухачів) обраному джерелу інформації, готовності пропагувати його в своєму безпосередньому оточенні. Зворотний зв'язок із читацькою (глядацькою, слухацькою тощо) аудиторією — чи не найкращий спосіб здобути її прихильність. Досвід органу РУРП часопису «Народ» в цій царині заслуговує на пильну увагу та вивчення. Окремі прийоми, як-от: полеміка з конкуруючими виданнями з одночасною апеляцією до думки читача, — заслуговують на увагу навіть сучасних гуру менеджменту видавничої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романюк М. М. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження : [у 3-х т.] / М. М. Романюк, М. В. Галушко. — Львів, 2001. — Т. 1: 1848–1900 рр. — 744 с.
2. Животко А. П. Історія української преси / А. П. Животко. — Київ: Наша культура і наука, 1999. — 368 с.
3. Історія української дожовтневої журналістики / Дей О. І., Моторнюк І. Л., Нечиталюк М. Ф. та ін.; під ред. Й. Цьоха. — Львів: Вища школа, 1983. — 511 с.
4. Народ (Львів). — 1890, Рік I. — 1 січня, Ч.1.
5. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI – XX ст.) / О. І. Дей. — Київ : Наук. думка, 1969. — 559 с.
6. Народ (Львів). 1890, Рік I. 15 лютого, Ч.4.
7. Народ (Львів). 1895, Рік VI. 15 марта, Ч.6.
8. Народ (Коломия). — 1894, Рік V. 1 і 15 юлія, Ч. 13 і 14 .
9. Народ (Коломия). — 1894, Рік V. 1 сентября, Ч.17.
10. Народ (Коломия). — 1894, Рік V. 15 сентября, Ч.18.
11. Народ (Львів). 1890, Рік I. 1 лютого, Ч.2 і 3.
12. Народ (Львів). 1890, Рік I. 15 марта, Ч.6.
13. Народ (Львів). 1890 , Рік I 1 січня, Ч.1.
14. Народ (Львів). 1890, Рік I – 1 квітня, Ч.7.
15. Народ (Львів). — 1890, Рік I 15 квітня, Ч.8.
16. Народ (Львів). 1890, Рік I – 1 марта, Ч.5.
17. Народ (Коломия). — 1894, Рік V. 1 і 15 априля, Ч.7 і 8.
18. Народ (Львів). 1895, Рік VI. 15 априля, Ч.8.
19. Народ (Коломия). — 1894, Рік V. 15 марта, Ч.6.

REFERENCES

1. Romaniuk, M. & Halushko, M. (2001). *Ukrayins'ki chasopysy L'vova 1848–1939 rr.: Istoryko-bibliohrafichne doslidzhennya*. Vol. 1 (in Ukrainian).
2. Zhyvotko, A. P. (1999). *Istoriya ukrayins'koyi presy*. Kyiv: *Nasha kul'tura i nauka* (in Ukrainian).
3. Dey, O. I., Motorniuk, I. L. & Nechytaliuk, M. F. (1983). *Istoriia ukrayinskoyi dozhovtnevoyi zhurnalistyky*. Lviv: *Vyshcha shkola* (in Ukrainian).
4. Narod (L'viv) (1890). Rik I. 1 sichnya, 1 (in Ukrainian).
5. Dey, O. I. (1969). *Slovyk ukrayins'kykh psevdonimiv ta kryptonimiv (XVI — XX st.)*. Kyiv: *Nauk. dumka* (in Ukrainian).
6. Narod (Lviv) (1890). Rik I. 15 lyutoho, 4 (in Ukrainian).
7. Narod (Lviv) (1895). Rik VI. 15 marta, 6 (in Ukrainian).
8. Narod (Kolomyia). (1894). Rik V. 1 i 15 yuliya, 13–14 (in Ukrainian).
9. Narod (Kolomyia). (1894). Rik V. 1 sentyabrya, 17 (in Ukrainian).
10. Narod (Kolomyia). (1894). Rik V. 15 sentyabrya, 18 (in Ukrainian).
11. Narod (Lviv). (1890). Rik I. 1 lyutoho, 2 i 3 (in Ukrainian).
12. Narod (Lviv). (1890). Rik I. 15 marta, 6 (in Ukrainian).

13. Narod (Lviv). (1890). Rik I. 1 sichnia, 1 (in Ukrainian).
14. Narod (Lviv). (1890). Rik I. 1 kvitnia, 7 (in Ukrainian).
15. Narod (Lviv). (1890). Rik I. 15 kvitnia, 8 (in Ukrainian).
16. Narod (Lviv). (1890). Rik I. 1 marta, 5 (in Ukrainian).
17. Narod (Kolomyya). (1894). Rik V. 1 i 15 aprilya, 7–8 (in Ukrainian).
18. Narod (Lviv). (1895). Rik VI. 15 aprilya, 8 (in Ukrainian).
19. Narod (Kolomyya). (1894). Rik V. 15 marta, 6 (in Ukrainian).

**GETTING READERS' FEEDBACK AS MEDIA STRATEGY TOOL
(ILLUSTRATED AT THE EXAMPLE OF RADICAL PARTY
JOURNAL «NAROD» (1890–1895))**

O. H. Makarchuk

*National University «Lviv Polytechnic»,
3, Kniazia Romana St., Lviv, 79000, Ukraine
olena.makarchuk@gmail.com*

The article is devoted to one of the most important areas of the editorial board activity — getting the readers' feedback. Based on the analysis of media content of the first Western Ukrainian party journal of the Rus-Ukrainian Radical Party «Narod», in particular its section "Correspondence with the Editorial Office" the readers' and authors' opinions are analyzed as a valuable source of information and means of expanding readership.

Keywords: *Party press in Western Ukraine, Austro-Hungarian period in Ukraine, the journal of the Rus-Ukrainian Radical Party «Narod», working with the readership.*

Стаття надійшла до редакції 17.05.2016.

Received 17.05.2016.